

gezien de per-
schelijke natuur
is onttrokken
en kwalificeert
schappen, dat zij
dien God haar
vereniging met
gekeerd is het
menschen dat
ische wijze tot
volkomen waar,
od Zijn Geest
waar, dat ieder
omst tusschen
vruchting gaat
en in datzelfde
en, dat Hij bij
ven door Zijn
doel geboren
ding.

chelijke natuur
ragen. Daarom
king van dat-
wat wij allen
chelijke natuur
e activeerings-
t is naar wij
itgesloten moet
de kiem voor
ndeelbaar zijn.
gene wat niet
on is het vol-
daarentegen is
aan allen, is
er menschen

n dat dit alge-
bron kan zijn
meer dat speci-
en zelfbewuste
eggen hiermee
nee geheel aan
gereformeerde

it van Bavinck.
Wij geven het
zoo duidelijk
is hetgeen wij

et suppositum,
is, principium
niet van eene
eene redelijke
zichzelf zijnde,
van de natuur,
t subject, dat
rijken inhoud
ardoor de na-
wordt en geen
r H. Bavinck,
bld. 333.)

eken van zijn
'Deze „nous“
menschenlijke
een geschapen
pia, die in de
activeert. Deze
deze noëtische
at die levende

i eenschaps de
het natuur-
is veranderd,
n en een reli-
hebben wij
uitermate be-
ge denker meer
eft verkregen,
vermurwbaar,
e een einde
physica in zijn
ensch erin op
tails, kan men
de innerlijke
ilosophie een
gaan, die zich

lhereerst haar
ijzigd. Terwijl
ie voor haar
aan onwezen-
de grootheden
er eerst dus
g sprake kon
el gezegd, dat
wisselwerking
ologie, beide
zou zijn her-
t het bestaans-
gezien en dat
zinloos voor-
laar overigens
og nauwelijks
ing tusschen
chap, die zich
uchtbare dia-

menschen die daar staat „nous“, verstand heeft.

Deze nous is dus geen principe op zichzelf, zij is een bezit van de levende persoon. Het verstand wordt geactiveerd, maar het is niet het principe waardoor, zooals bij Apollinaris, de stof vorm krijgt.

De menschenlijke natuur zelve bezit dus al datgene wat menschenlijk is, zij mist alleen datgene wat in ieder menschenlijk individu „einhahlig“ en geheel persoonlijk is, dat is het individueele „ik“. Dit „ik“ is niet deel van de natuur gelijk wij boven uiteenzetten.

Maar het „ik“ is wel voor de menschenlijke natuur van noode, omdat de natuur er op aangelegd is om slechts in bepaalde individuen tot openbaring te komen doordien er een complement van het individueele bestaat; dat is, een persoon en eigenlijk subject voor de natuur aanwezig is.

Het zal, dunkt me, nu niet moeilijk zijn om aan te toonen dat, indien wij van Apollinaris weten dat hij oordeelde dat de menschenlijke „nous“ in Christus vervangen was door de Goddelijke natuur, wij ook van hem weten dat hij dan geweld deed aan de leer dat Christus een volledige menschenlijke natuur deelachtig geworden was.

Immers, bij Apollinaris treffen wij aan de gedachte dat de menschenlijke natuur bestaat uit twee principes: vormgevende nous en gevormde stof. Bij deze opvatting blijft er niets anders over dan dat alleen de gevormde stof in Christus niet meer is de complete menschenlijke natuur.

Terecht is dan ook Apollinaris door de kerk veroordeeld.

Maar hoe geheel anders is hetgeen wij meenen te moeten voorstaan.

Zooals de persoon van den mensch het subject is van zijn redelijke natuur, zoo is in Christus de menschenlijke natuur met de persoon des Zoons vereenigd. De Zoon wordt niet eerst persoon in en door de menschenlijke natuur, want Hij was dit van eeuwigheid.

Hij had noch de schepping noch de vleeschwording van noode, om tot zich zelf te komen en persoonlijkheid, geest te worden. Maar wel sluit de vleeschwording in, dat de menschenlijke natuur welke in en uit Maria gevormd werd, geen enkel oogenblik op en voor zichzelf bestond, doch van het allereerste moment van de conceptie af vereenigd was met en opgenomen in den persoon des Zoons. De Zoon schiep haar in zichzelf in, in se ipso creavit et creando assumit. Daarom is die menschenlijke natuur toch niet incompleet, gelijk Nestorius en thans nog Dörner beweren. Want al sloot zij door een eigen persoonlijkheid en ikheid zich in zichzelf niet af, zij was toch van den aanvang af persoonlijk in den Logos, die als subject in en door haar, met al hare bestanddeelen, vermogens en krachten leefde, dacht, wilde, handelde, leed, stierf enz. Dat zij niet in een zelfstandige ikheid een eigen, afzonderlijk complementum existentiae ontving, vloede niet voort uit een gebrek, maar juist daaruit, dat zij de menschenlijke bestaansvorm van den Logos moest zijn.

Hiermede meen ik niets anders gezegd te hebben dan wat steeds het standpunt was van de gereformeerde dogmatiek. Men vergelijke hierbij Bavinck l.a.p.

lectiek over die metafysische gebieden, die ze beide bestrijken. Gelukkig beginnen er zich weer uitwisselingen van gedachten af te spelen, zooals ook blijken kan uit het feit, dat het meergenoemde boekje van B. Bavinck ontstaan is uit voordrachten door hem als natuuronderzoeker gehouden voor allerlei theologische gezelschappen. Maar in preciesere onderhandelingen over goed omschreven beschouwingen en wel omliggende begrippen treedt men nog nauwelijks. Daarvoor zijn beide wetenschappen nog te ver van elkander verwijderd, en liggen ze nog te ver uiteen.

Zoo kon Mie, hoogleeraar in de physica te Freiburg zijn opvatting over de betrekkingen tusschen theologie en natuurwetenschap beknopt formuleeren¹⁾. Voor zijn besef zijn ze van tweeërlei aard. Ten eerste is de natuurwetenschap de ontvangende, waar ze het geloof aan God, dat de theologie leert, moet overnemen in den vorm van het geloof aan een objectieve waarheid en een der dingen inwonende rede; en ten tweede is ze gevend, omdat haar resultaten een bevestiging zijn van het geloof aan een „Schöpfergeist“ in de geheele wereld, en omdat ze de evangelische opvatting van de eenheid van het menschenwezen steunt tegenover de idealistische splitsing van den mensch in geest en materie.

Deze formuleering van Mie is zeker niet de meest gelukkige, geenszins de onze, en ze is hier allermint als een uiteindelijke gevolgtrekking van lange beschouwingen gegeven. Zij dient hier alleen om te demonstreeren, hoe ook voor een physicus, die tegenover de theologie zeer gunstig gestemd is, de betrekkingen tusschen beide disciplines, zooals hij die ziet, vrij sober zijn. En t'ging ons immers om de werkelijke, thans bestaande ver-

En hoezeer Bavinck hierbij bedoelde zich aan te sluiten aan hetgeen door de nieuwere, orthodoxe psychologen werd gezegd, blijkt wel uit het feit dat hij verwijst naar denzelfden Pfenningsdorf, dien ook wij reeds noemden en dat hij zelfs hetzelfde boek als dat, wat wij op het oog hadden, citeerde.

J. W.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

De verwerping van het Oude Testament in het heden en verleden.

V.

In den jongsten tijd is, met name in Duitschland, feller dan ooit, opnieuw de strijd tegen het O. T. opgevlamd. Doch nu zijn het niet slechts enkele geleerden, die in woord en geschrift den strijd aanbinden, waarin alleen academisch gevormden, of ontwikkelde leeken belangstelling toonen en partij kiezen, maar de groote massa vrijwel onberoerd laat. Thans is het anders geworden en is de strijd doorgedrongen tot het volk en in de Kerk. Daar zijn, naar ik meen, voornamelijk twee oorzaken voor. In de eerste plaats hebben de geschriften van von Harnack en Delitzsch, zooals reeds gezegd, groteren invloed gehad dan men zoo oppervlakkig van wetenschappelijke werken zou zeggen en hebben langzaam aan, van boven af, de meer ontwikkelde des volks vertrouwd gemaakt met hun theorieën: de ketterij van Marcion was door von Harnack weer in het centrum der belangstelling geplaatst en Delitzsch's groote Tauschung was zelfs onderwerp van bespreking van de dagbladders geweest.

Evenwel hiernaast moet een tweede factor genoemd worden en wel het anti-semitisme, de steeds toenemende afkeer van en het verzet tegen het Jodendom. Vooral na den oorlog is in Duitschland het anti-semitisme geweldig gegroeid totdat bij de overwinning van het Nationaal-Socialisme de fel oplaaiende haat tegen de Joden zich een uitweg baande en oversloeg in vervolging en onderdrukking van al wat Joodsch was.

Vanzelfsprekend werd hierbij het O. T. niet gespaard. En zoo zien we thans de wetenschap met haar critiek en de hartstocht van de groote massa hand in hand gaan tegen het O. T.

Zagen we in het voorgaande hoe van de zijde der wetenschap gepoogd werd het O. T. uit zijn positie te verdringen, thans willen wij er iets van laten zien hoe men in het hedendaagsche Duitschland in de practijk van het leven, in nationaal-religieuze en politieke beweging, de theorieën der wetenschap ook inderdaad in toepassing wenscht te brengen. Dat hier van volledigheid geen sprake kan zijn en onmogelijk alles genoemd kan worden wat in populairere vorm, brochure en dagblad, tegen zoowel als vóór het O. T. is gesproken, zij hier ten overvloede nog opgemerkt.

In de eerste plaats dient hier genoemd de z.g. Deutsche Kirche (Zie W. Kuneth u. H. Schreiner, Die Nation vor Gott, 1933, pg. 320 vlg.).

De „Duitsch-kerkelijke“ beweging — niet te verwarren met de geloofsbeweging der Deutsche Chris-

houding, waarvan Mie als physicus een omschrijving geeft, waarin het Godsbegrip wordt verbleekt tot rede en objectieve waarheid. In de meeste gevallen echter geeft de natuurwijsgeer zich weinig moeite om zijne verhouding tegenover de theologie als wetenschap streng te bepalen. Het blijft veelal bij eenige algemeene gezegden over den oorsprong en den zin der werkelijkheid, en over het hoogste zijn. En in die uitspraken wordt de toon dikwijls warmer en dieper, de discursieve betoogtrant wijkt voor een onmiddellijker uiting van de persoon. Daarom is het misschien ook juist te spreken van de verhouding der natuurwijsbegeerte tot de religie. Daarin blijft zij in overeenstemming met den geest des tijds, die in de plaats van den godsdienst de weekte stemmingen en vage aanduidingen der moderne religiositeit stelt. Dat beteekent dan voor haar niet veel meer dan een zekere gezindheid, een open staan, een althans zich niet afsluiten naar een bepaalde richting. En dat is immers ook eigenlijk slechts dat, wat op dit oogenblik alleen met zekerheid van de nieuwere natuurwijsbegeerte kan worden gezegd. De levende verhouding van haar tot de theologie stierf in de vorige periode een geweldadigen dood. Thans begint op dit graf weer iets te ontkiemen en te groeien, dat zich nog niet scherp laat waarnemen, en waarvan men niet weet, wat het worden zal. Het enige, wat zich laat vaststellen, is, dat de wijsbegeerte der natuur van een zekere starheid is bevrijd, een andere gezindheid vertoont, de waarde der geestelijke krachten gaat voelen en een zekere bewondering voor de wereldrichtende intelligentie niet meer kan onderdrukken; dat ze in haar laatste vermoedens iets van God, in haar hoogste momenten iets van religie gaat beseffen.

tenen — is geboren in den tijd van Duitschlands grootsten nood. In 1917 in kleinen kring ontstaan, werd zij door het organisatorisch talent van Dr. Niedlich in 1921 omgevormd tot den „Bund für Deutsche Kirche“, waarmee zich in 1925 enkele andere organisaties verbonden. Orgaan van den bond werd sedert 1922 een half-maandelijkse tijdschrift: „Die Deutsche Kirche. Sonntagsblatt für das deutsche Volk“. In het reglement van den Bond wordt het doel als volgt omschreven: „Doel van den Bond is de vernieuwing van het religieuze leven en van de Kerk door de gedachte van het Deutsche vaderland als belangrijkste innerlijke aanlegenschap van de Deutsche volksgemeenschap“. De Bond wil geen sekte zijn, geen aparte kerk naast de reeds bestaande genootschappen. Hij wil binnen het kader van de landskerken zijn taak vervullen en die kerken van zijn ideeën trachten te doordringen. In den bond is plaats voor alle Duitschers: theologen en leeken, protestanten en katholieken. Toch houdt de bond er wel degelijk een eigen leer op na. Zij komt in hoofdzaak op het volgende neer:

Christus of Jezus is het Christendom. De Evangelien geven ons, wanneer wij alles wat er niet in hoort terzijde stellen, een juist beeld van Zijn leer en leven. Jezus was een Arier; Hij is een held, die de ware zielenadel bezit. Hij leert de menschen het volgende: 1. De Vaderlijke Gods. 2. Dat het op de gezindheid van den mensch aankomt en dat niet zijn fouten en deugden beslissend zijn. 3. Het Rijk Gods, dat bestaat uit de gemeenschap van Zijn jongeren die „licht“ en „zout“ moeten zijn. 4. Het eeuwige leven, dat op aarde reeds begint. Voor deze nieuwe opvatting van de religie heeft Jezus gestreden en hij is de voornaamste van alle strijders geweest. Zijn dood toont „de bereidwilligheid om borg te staan voor de zaak der waarheid, die ook Luther naar Worms dreef“. (Andersen, Der deutsche Heiland, pg. 26).

In tegenstelling tot dit zuivere Christendom, staat het Joden-Christendom. De meest kwade eigenschappen van het Jodendom zijn: eigendunk, „Streberei“, geldzucht. Door kapitalisme, internationalisme, invloed in politiek en pers en door de wijze waarop het zijn gastvolken geestelijk en moreel bederft en het Christendom heimelijk ondermijnt is het een gevaar voor de wereld.

De oorzaak daarvan is zijn godsdienst. Zijn God is toornig en partijdig en slechts den Joden goedgezind. Altijd gaat het in hun religie om loon en straf, waaruit de geest van het handelsvolk blijkt.

Reeds in het begin van het Christendom is het onder Joodschen invloed, met name door Paulus, ondanks zijn ook heden nog onschatbare brieven, gekomen tot den bastaardvorm van Joden-Christendom. Tegen deze verjoodsching van het Christendom protesteerde voor het eerst Marcion, evenwel tevergeefs. Luthers reformatie was de tweede poging tot verzet, doch ook hij kon niet slagen. Het „fatale lettergeloof“ beheerschte hem nog. Zoo is het Lutheranisme, maar verderfelijker nog de Gereformeerde Kerk door het behouden van het O. T. verjoodscht. Dit is noodlottig geweest. „Zeer klaarblijkelijk is de oud-testamentische opvoeding van ons volk mede schuld geweest aan de algeheele ineenstorting van zijn geloof bij het einde van den wereldoorlog“. (Andersen, Der deutsche Heiland pg. 57).

Het zuivere Christendom echter en de Deutsche

De wetenschappelijke theoloog, wanneer hij van dit alles kennis neemt en zoo van terzijde als toeschouwer beziet, zal wel onmiddellijk opmerken, dat dit natuurlijk bitter weinig met theologie of godsdienst te maken heeft; en daarin heeft hij volkomen gelijk. Maar dit wil niet zeggen, dat daarmee voor hem de zaak als afgedaan kan worden beschouwd. Zeker hij moet wel den indruk krijgen, zooals opgemerkt is, alsof de natuurwetenschap een vreemd en exotisch ritueel uitvoert voor het altaar van een haar onbekenden God. Dat mag hem eenigszins vreemd aandoen, maar daartegenover past in dit geval nog iets meer dan een welmeenende, en tegenover zooveel onwetendheid vergoelijkende glimlach. Een zeker wantrouwen zijnerzijds tegenover de dunne religiositeit van den natuurwetenschappelijke geleerde is volkomen te begrijpen, maar tegenover zulk een algemeene kentering der geesten past geen onverschilligheid, maar veeleer een brandende belangstelling. Opdat het oogenblik niet verzuimd worde, dien onbekenden God te prediken, zooals Paulus het deed voor de wijsgeeren van Athene. Juist nu de turbulente meeningen amorf opstuwen naar een niveau, dat hooger ligt dan dat van het materiele zijn, moet met vlamme geestdrift en profetische overtuiging de waarheid verkondigd worden, die het leven is, ook voor de wijsbegeerte der natuur.

Dr G. A. LINDEBOOM.

1) Mie, Naturwissenschaft und Theologie. Leipzig 1932, blz. 37.

Correctie. In het vorige artikel is een drukfout ingeslopen. Aan het einde, regel 6 van onderen, laatste kolom, staat theologisch, lees teleologisch.